

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Jiří Musil

Koncept Responsibility to Protect po roce 2011:

mizející odhodlání jednat?

The Responsibility to Protect concept after 2011:

vanishing will to act?

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Hynek Melichar, Ph.D.

Olomouc 2022

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně za použití uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 24. 4. 2022

.....

Jiří Musil

Poděkování

Moje poděkování patří Mgr. Hynku Melicharovi, Ph.D., jenž mi svými cennými radami pomohl tuto práci formovat.

OBSAH

Úvod	5
1. Teoretické vymezení konceptu R2P	8
1.1 Proces formování konceptu R2P	9
1.1.1 Faktory ovlivňující vznik konceptu R2P.....	10
1.1.2 Vývoj konceptu R2P	11
1.2 Základní principy fungování konceptu R2P	14
2. Libye a Sýrie: Soulad s koncepcí R2P	17
2.1 Případ Libye – bod zlomu?	17
2.1.1 Vývoj konfliktu	18
2.1.2 Následky intervence v Libyi	20
2.2 Případ Sýrie	23
2.2.1 Reakce mezinárodního společenství na konflikt.....	25
3. Koncept R2P po roce 2011	27
3.1 Libye: Dopad na R2P	27
3.2 Sýrie: Dopad na R2P	29
3.3 Mizející odhodlání jednat	30
3.4. Mezinárodní norma nebo mocenský nástroj?	31
3.5 Vyšší míra spolupráce	33
3.6 Responsibility while protecting	34
Závěr	36
Anotace	38
Seznam pramenů a literatury	39
Seznam zkratk	42
Abstrakt	43
Abstract	44

ÚVOD

Vymezení tématu

Předložená práce se věnuje problematice konceptu Responsibility to Protect a jeho využití po roce 2011. Koncept, který vznikl v roce 2001 a byl oficiálně přijat Organizací spojených národů v roce 2005, klade důraz na to, že každý stát má odpovědnost chránit své obyvatelstvo před genocidou, válečnými zločiny, zločiny proti lidskosti a etnickými čistkami.

Velkým milníkem pro relativně mladý koncept mezinárodních vztahů: Responsibility to protect (dále také „R2P“) byl rok 2011, kdy došlo k jeho implementaci v praxi. V roce 2011 byl poprvé využit třetí pilíř konceptu R2P v podobě vojenské intervence, a to při řešení krize a konfliktu v Libyi. Zdá se však, že po roce 2011 mezinárodní společenství od využívání principu R2P zcela upustilo, což mělo za následek pokračování porušování lidských práv v Sýrii, Jemenu, Myanmaru a dalších zemích. Znamená to, že aktivita mezinárodního společenství při využívání principu R2P v návaznosti na ochranu lidských práv napříč kontinenty slábne?

Téma předložené práce bylo zvoleno v návaznosti na narůstající počet případů v druhé dekádě 21. století, kdy mezinárodní společenství přehlíželo páchání zla na lidských životech, neposkytlo jakoukoliv pomoc ubližovaným populacím a nepotrestalo viníky těchto krutých zločinů.

Cíl práce

Autor práce si klade následující výzkumné otázky: *Jaké jsou příčiny nevyužití konceptu R2P při řešení konfliktů a ochraně civilního obyvatelstva po roce 2011? Jaká je budoucnost konceptu R2P?* Cílem bakalářské práce je analyzovat příčiny odklonu od využívání normy R2P a popsat inovativní návrhy změn sledovaného konceptu R2P. Tato práce je koncipovaná jako komparativní případová studie, jež se zabývá dopadem konfliktu v Libyi a Sýrii na implikaci konceptu R2P po roce 2011.

Obsah předložené práce směřuje k vymezení podmínek, při kterých by mohl být koncept R2P v budoucnu implementován v praxi, a to se zohledněním nedostatků vycházejících z jeho využití v roce 2011. Současně je věnována pozornost návrhům změn pravidel, které určují jeho využití.

Práce teoreticky neposuzuje, zda lze možné případy po roce 2011 považovat za vhodné případy na využití R2P. Několika vládními i nevládními organizacemi již bylo upozorňováno na to, že se v druhé dekádě 21. století uskutečnilo několik krutých zločinů, popisovaných v konceptu R2P, nebo se k nim schylovalo. Tudiž existovaly případy, kdy bylo možné R2P využít, avšak nedošlo k žádné adekvátní reakci ze strany mezinárodního společenství jako celku.

Struktura práce

Předmětem bakalářské práce je rozbor příčin, které mohly ovlivnit rezignaci mezinárodní společenství na aplikaci konceptu R2P, a to od roku 2011. Snahou autora je zjistit, jaký vliv měl na další vývoj konceptu R2P zásah mezinárodních sil – v podobě vojenské intervence – během tzv. Arabského jara v Libyi v roce 2011, a to ve srovnání se situací v Sýrii, kde docházelo k téměř identickému porušování lidských práv, ovšem mezinárodní společenství zde odpovědnost za ochranu obyvatel nepřevzalo.

Mimo úvod a závěr je práce rozčleněna do tří kapitol. Obsahem první kapitoly je stručný popis vzniku a vývoje konceptu Responsibility to Protect, dále je popsán základní princip, na jakém norma R2P funguje. Tato kapitola slouží jako základ, jelikož je dále v práci často odkazováno na teoretický proces implikace R2P. V následující kapitole je v dílčích podkapitolách nejprve popsán vývoj dvou zkoumaných krizí v Libyi a Sýrii a následně i mezinárodní reakce na tyto krize. Obsah druhé kapitoly představuje podklad pro poslední kapitolu práce, jelikož z ní vychází dopady jednotlivých případů na koncept R2P. Obsahem poslední kapitoly je kritické zhodnocení využití konceptu R2P po roce 2011 v návaznosti na krize v Libyi a Sýrii. Následně jsou nastíněny možné změny, které by napomohly k dalšímu využití konceptu R2P.

Rešerše literatury

Při zpracování předložené práce byly jako zdroj využity zejména odborné články dostupné v databázích např. JSTOR, EBSCO, ProQuest, portál elektronických informačních zdrojů UPOL atd. Základním zdrojem, ze kterého bylo čerpáno při zpracování první kapitoly „Responsibility to Protect“, se kromě oficiálních dokumentů Organizace spojených národů a komise ICISS (International Commission on Intervention and State Sovereignty) staly proslovy bývalého generálního tajemníka Kofi Annana a odborná publikace Veroniky Bílkové „Odpovědnost za ochranu (R2P) – Nová naděje, nebo staré pokrytectví?“.

K vypracování dalších kapitol předložené práce přispěly převážně odborné články, ve kterých jejich autoři zkoumali využívání konceptu R2P po roce 2011 a předkládali argumenty pro i proti dalšímu využívání normy. Například Mohammed Nuruzzaman popisuje, že koncept R2P, který byl použit v Libyi, byl pohřben v Sýrii a je odsouzen k zániku (2013). M. Nuruzzaman odsuzuje nelegitimní kroky koaličních sil v Libyi a zdůvodňuje tím selhání R2P v případě Sýrie. Představení dopadů vojenské intervence NATO v Libyi pak přináší ve svých výstupech Alan J. Kuperman (2013) a Patrick CR Terry (2015). Popis fungování konceptu R2P je obsažen v pracích: A. Hehir (2010), Robert W. Murray (2013), kteří kritizují jeho nefunkčnost, kdy koncept nedokáže zabránit krutým zločinům, ale pouze nadále reflektuje mocenské postavení některých států ve světě. Naopak L. Glanville ve své práci normu R2P hájí a má výhrady pouze k systému mezinárodního společenství – primárně ke struktuře Rady bezpečnosti OSN (2016).

1. TEORETICKÉ VYMEZENÍ KONCEPTU R2P

Responsibility to Protect (R2P) je mezinárodní bezpečnostní a lidskoprávní norma, která má za cíl zlepšit možnosti států chránit své obyvatelstvo před krutými zločiny genocidy, zabránit zločinům proti lidskosti, etnickým čistkám a válečným zločinům. Ústředním principem R2P je to, že suverenita státu zahrnuje taktéž odpovědnost za ochranu obyvatelstva jak fyzickou, tak politickou. Stát má právo řídit své vnitřní záležitosti, ale současně je odpovědný za ochranu svého obyvatelstva před již zmíněnými zločiny (United Nations Association - UK).

OSN popisuje koncept R2P tak, že: „...ztělesňuje politické odhodlání ukončit nejhorší formy násilí a persekuce. Má za cíl upravit pro členské státy již zavedená pravidla dle mezinárodního humanitárního práva tak, aby více reflektovala realitu genocidy, válečných zločinů, etnických čistek a zločinů proti lidskosti, kterým musí ohrožená populace čelit.“ (UN)

R2P se na rozdíl od klasického pojetí humanitární intervence nezaměřuje na právo státu intervenovat, ale na odpovědnost chránit obyvatele v nebezpečí. Princip R2P dává největší váhu zájmům obětí krutých zločinů, a ne zájmům a motivacím států jako takových (Haider, 2013). Koncept Responsibility to Protect však neznamená pouze „responsibility to react“, z čehož čerpala většina dosavadních humanitárních intervencí. Jak popisují tvůrci konceptu, je to souhrn několika závazků pro státy směřující nejen k odpovědnosti reagovat, ale i k odpovědnosti napomáhat prevenci zločinů a k odpovědnosti pomoci budovat, obnovovat a zrekonstruovat stát po jakékoli intervenci. Základem tohoto konceptu je nutnost změnit vnímání významu pojmu suverenita jako prostředku kontroly. Státní suverenita by měla primárně znamenat odpovědnost za ochranu obyvatelstva (Evans & Sahnoun, 2002, s. 101).

Tento princip byl jednohlasně přijat v roce 2005 na světovém summitu OSN, který byl největším setkáním hlav států a vlád v historii (Global Centre for The Responsibility to Protect). Od zavedení principu R2P v roce 2005 vyvolávalo používání normy různé reakce členských států OSN. Většina států přijala základní myšlenku a hodnoty konceptu R2P, ale zároveň existují pochybnosti a obavy o možném zneužití normy zejména v případě využití vojenské intervence, jež princip R2P v určitých případech dovoluje (United Nations Association - UK).

1.1 Proces formování konceptu R2P

Koncept Responsibility to Protect (R2P) vznikl v době, kdy mezinárodní společenství nebylo schopno reagovat na žádoucí humanitární intervence. Pro zabránění utrpení obyvatel suverénního státu neexistovala žádná společná pravidla a fungující právní rámec, kterým by se mohly státy řídit a podle kterého by mohly postupovat. Následkem neschopnosti adekvátní mezinárodní reakce jsou například případy debaklu intervence v Somálsku (1993), genocidy ve Rwandě (1994) či etnického vraždění v Srebrenici (1995) (Evans & Sahnoun, 2002, s. 99).

Události posledního desetiletí 20. století zažehly na počátku nového tisíciletí debatu o tom, jak by měly vypadat intervence do států, ve kterých se páchají zločiny a krutosti proti vlastním obyvatelům. Bývalý generální tajemník OSN Kofi Annan několikrát zdůrazňoval, jak je důležité, aby se členské státy OSN postavily za stejnou věc a začaly jednat ve věci ochrany lidskosti a aby našly řešení v problematice humanitárních intervencí. Do popředí této debaty se postavila nově vzniklá mezinárodní komise: International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS). Komise ICISS v roce 2001 vydala zprávu s názvem *The Responsibility to Protect*. Princip RP2 inspirovaný myšlenkou Francise Denga potvrdil, že suverenita není jen ochrana před vnějšími hrozbami, ale spíše je to závazek států mít pozitivní odpovědnost za blaho obyvatel. Primární odpovědnost za ochranu obyvatel leží tudíž v rukách daného státu. Avšak odpovědnost za cizí obyvatelstvo nesou i všechny státy a tato odpovědnost je aktivována, pokud stát není schopen nebo nechce zabránit zločinům proti vlastnímu obyvatelstvu, nebo je jejich samotným vykonavatelem.

Na zasedání Světového summitu OSN v roce 2005 se členské státy konečně zavázaly k principu odpovědnosti za ochranu tím, že jej začlenily do závěrečného výchozího dokumentu zasedání. Finální verze výchozího dokumentu summitu sice vynechala některé aspekty navržené ICISS, ale v podstatě si zachovává nejdůležitější aspekty k prevenci a reakci na nejzávažnější porušování mezinárodních lidských práv a humanitárního práva.

Obecně lze rozdělit historii vývoje konceptu R2P do tří období. Období počátku formování normy v 90. letech 20. století. Období let vzniku komise ICISS pod záštitou kanadské vlády a následně vydání zprávy s názvem *The Responsibility to Protect*. Posledním obdobím vývoje zkoumaného konceptu lze označit dobu od roku jeho přijetí (rok 2005) až po současnost (Bílková, 2010, s. 27).

1.1.1 Faktory ovlivňující vznik konceptu R2P

Faktory ovlivňující vznik konceptu Responsibility to Protect lze pozorovat ve dvou rovinách, a to v rovině přímé, tedy faktory, které ovlivňovaly vznik normy přímo a v rovině nepřímé, obecné faktory, které nepřímo souvisely se vznikem konceptu R2P, ale značně jeho vznik ovlivnily.

Faktory přímé

Základním podnětem ovlivňujícím zrod konceptu R2P, byla série humanitárních krizí v 90. letech 20. století, na které nedokázalo mezinárodní společenství adekvátně zareagovat. Případy, kdy OSN a mezinárodní společenství prakticky nezareagovalo na genocidu, válečné zločiny, či etnické čistky (např. genocida ve Rwandě či etnické vraždění v Srebrenici), ukázaly problémy řešení těchto krizí jak z teoretického, tak praktického hlediska. Především události a výsledky vojenského zásahu v Kosovu položily základy debaty o problému schválení vojenského zásahu jako prostředku řešení humanitárních krizí. Tehdy vznikla otázka možného omezení práva veta stálých členů Rady bezpečnosti OSN.

Všechny zmíněné případy, kdy se nepodařilo zastavit některé z nejhorších zločinů páchaných na lidských životech, přispěly k uvědomění, že je potřeba vzniku nového mezinárodního rámce, který by řešil následky humanitárních krizí a který by jim v nejlepším případě předcházel (Bílková, 2010, s. 32-33).

K přijetí konceptu Responsibility to Protect výrazně přispěl bývalý generální tajemník OSN, Kofi Annan. Ve svých projevech na konci 90. letch reflektoval problematiku humanitárních krizí, zejména v projevu Úvahy o intervenci a Dvojí pojetí suverenity. Ve své zprávě Millenium Report a současně ve svých projevech Kofi Annan inicioval diskusi o suverenitě státu. Suverenitu státu spatřuje zejména v odpovědnosti chránit vlastní obyvatelstvo a současně klade důraz na individuální svobodu a lidská práva (Annan, 1998; 1999; 2000).

Faktory nepřímé

Nepřímých faktorů ovlivňujících vznik konceptu R2P je několik. Lze mezi ně řadit například změnu mezinárodního systému po konci studené války, kdy se z bipolárního systému stal systém multilaterální. Tento fakt měl za následek to, že na mezinárodním poli vznikl prostor pro řešení problémů, které byly v průběhu studené války druhotné (Bílková, 2010, s. 27).

Dalším aspektem, jež nepřímo ovlivnil vznik konceptu R2P, je fakt, že byly přehodnoceny zásady, z nichž mezinárodní společenství vycházelo. Po skončení studené války byl kladen větší důraz na význam individuálních práv a na zásady demokracie (Bílková, 2010, s. 28).

Jedním z několika faktorů ovlivňujících zrod normy R2P bylo posílení vlivu mezinárodních institucí. OSN se postavila do popředí mezinárodního společenství a tato organizace byla nakloněna řešení problematiky humanitárních krizí a případných intervencí.

Předchůdci konceptu Responsibility to Protect

Po konci studené války vznikalo několik mezinárodních konceptů, jež reagovaly na problémy, které sužovaly mezinárodní společenství v návaznosti na existující humanitární krize.

Mezi ty nejdůležitější patří koncept práva nebo povinnosti zásahu, který vychází z premisy, že v případě humanitární krize mají ostatní státy právo nebo dokonce povinnost zvoleným způsobem zasáhnout. Další velmi důležitý mezinárodní koncept je koncept lidské bezpečnosti a koncept suverenity jako odpovědnosti (Bílková, 2010, s. 28-32; UNDP, 1994).

1.1.2 Vývoj konceptu R2P

Na konci roku 2001 byl koncept R2P zformulován a následně byl po čtyřech letech přijat na zasedání summitu OSN v roce 2005. Od doby prvního zformování konceptu až po jeho přijetí si prošel významnými změnami, avšak jeho finální verze v základu zdůrazňuje hodnoty, které měly být obsaženy v původní verzi konceptu.

Zpráva komise ICISS

Do popředí debaty o problematice humanitárních krizí a intervencí se postavila komise ICISS (International Commission on Intervention and State Sovereignty), jež byla ustanovena kanadskou vládou v roce 2000. Komise na konci roku 2001 (přesně 18. prosince 2001) vydává zprávu s názvem *The Responsibility to Protect* (ICISS, 2001).

Autoři zprávy ICISS se primárně zaměřili na otázku, zda mají státy reagovat na humanitární krize donucovacími, zejména vojenskými prostředky, s cílem ochránit cizí obyvatelstvo a zdali je to v mezinárodním prostředí vhodné. Autoři přistoupili k tématu s novými názory a snaží se předejít jakýmkoliv předsudkům ohledně humanitárních intervencí.

Zpráva zahrnuje nové pohledy na tři základní hodnoty, které s problematikou humanitární intervence úzce souvisí. Suverenita státu nadále neznamena pouze možnost udržovat kontrolu nad vlastním obyvatelstvem, ale hlavně jeho odpovědnost v návaznosti na ochranu obyvatelstva. Lidská práva a jejich dodržování jsou nutně zavedeny jako jeden z hlavních zájmů celého mezinárodního společenství. Použití síly v rámci řešení humanitárních krizí lze vnímat jako krajní nástroj reakce, nicméně jde o velmi užitečný a mnohdy i nutný nástroj reakce mezinárodního společenství (Bílková, 2010; ICISS, 2001).

Aktéři a účastníci, kteří participují v humanitárních intervencích, nemohou být podle autorů zprávy *The Responsibility to Protect* pouze ti, kdo jsou tak vnímáni podle klasického pohledu na tuto problematiku. Novými aktéry, kromě státu, který intervenuje, a státu, ve kterém probíhá humanitární krize, jsou mezinárodní společenství a obyvatelstvo, kterého se krize týká. Odpovědnost chránit zmíněné obyvatelstvo nese primárně samotný stát. Avšak v případě, kdy není tento stát schopen nebo ochoten své obyvatelstvo chránit, přechází zmiňovaná odpovědnost na mezinárodní společenství.

Nově je koncept R2P podle zprávy ICISS založen na principu prevence, reakce a rekonstrukce. Při reakci mezinárodního společenství v rámci humanitární intervence lze využít nástroje (ICISS, 2001):

- sankce,
- diplomacie,
- neozbrojená pomoc,
- ochrana,
- mírové operace OSN atd.

Využití ozbrojené síly jako reakce na humanitární krizi se zpráva natolik nevěnuje, jelikož reflektuje již zavedené principy kolektivní bezpečnosti, zakotvené v Chartě OSN. Podle autorů konceptu R2P má být rozhodování o využití této normy v pravomoci Rady bezpečnosti OSN. Všechny popsané nástroje reakce na humanitární krize mají být využity pouze dočasně, a to po dobu, kdy existuje potřeba jejich uplatnění.

I přes pozitivní odezvu, kterou sklídl nově vzniklý koncept R2P, si získala norma své kritiky. Pozitivní reakce převažovaly nad negativními, avšak někteří kritici zdůrazňovali, že koncept umožňuje zneužití intervence velkými státy. Další autoři kritizovali, že je koncept příliš vágní a že se vztahuje pouze na určité druhy situací (Bílková, 2010, s. 38-39).

Přijetí konceptu R2P na půdě OSN

Na největším shromáždění hlav států a vlád v dějinách OSN, na Světovém summitu OSN v roce 2005, předložil generální tajemník OSN Kofi Annan Valnému shromáždění OSN nový koncept Responsibility to Protect. V *Závěrečném dokumentu* Světového summitu koncept R2P nakonec podpořily všechny státy světa. Předcházela tomu však tvrdá jednání a vznikaly spory o to, jak má finální verze konceptu vypadat a zda má být vůbec přijata. Největší spor byl veden o to, zda má být Rada bezpečnosti OSN jediným orgánem, který by byl oprávněn povolit vojenský zásah (UN, 2005).

Všechna tato jednání vedla k tomu, že se finální verze konceptu R2P lišila od původní zprávy komise ICISS. Použití konceptu se omezilo na ochranu před nejzávažnějšími a krutými zločiny jako je genocida, válečné zločiny, etnické čistky a zločiny proti lidskosti. Finální verze konceptu R2P upustila od několika požadavků na Radu bezpečnosti OSN a nevzala v úvahu omezení veta stálých členů OSN (Bílková, 2010, s. 1-47). Nakonec je koncept R2P obsažen v *Závěrečném dokumentu* Světového summitu OSN v odstavci 138-139. Zde se poprvé objevuje piliřová struktura konceptu R2P (viz níže).

Mezi největší odpůrce přijetí konceptu R2P patřila Čína, Ruská federace, většina nedemokratických států atd. Naopak lobbing Kanady, podpora, kterou prokazoval Kofi Annan, změna postoje USA a podpora afrických států, to vše lze považovat za důvody, které vedly k přijetí konceptu R2P.

I přes schválení a přijetí konceptu Responsibility to Protect na Světovém summitu OSN v roce 2005 nebylo jasné, zda bude koncept využíván v praxi a zda bude fungovat. Nadále byla potřeba koncept operacionalizovat a překonat nedůvěru, kterou k novému konceptu pocítovaly některé státy světa.

Na půdě OSN se ohledně konceptu R2P vedlo několik jednání, které řešily další vývoj nově vzniklé normy. Mezi ty nejdůležitější výsledky jednotlivých jednání patří zřízení funkce zvláštního poradce generálního tajemníka pro odpovědnost za ochranu v roce 2006. Přijetím této rezoluce se poprvé Rada bezpečnosti OSN přihlásila ke konceptu R2P. Dalšími milníky vývoje konceptu R2P bylo předložení zprávy generálního tajemníka *Implementace odpovědnosti za ochranu* na začátku roku 2009, všeobecná debata o R2P ve Valném shromáždění OSN v červenci roku 2009 a následné přijetí rezoluce *Odpovědnost za ochranu* na půdě Valného shromáždění OSN v říjnu roku 2009 (Bílková, 2010, s. 49).

1.2 Základní principy fungování konceptu R2P

Hlavním pramenem pro posouzení, na jaké bázi funguje koncept R2P, je již zmiňovaný *Závěrečný dokument Světového summitu z roku 2005*, konkrétně odstavce 138-140. Je důležité zmínit, že není zřejmé, jakou povahu má mít koncept R2P. Zda se jedná o právní normu, mezinárodní princip nebo morální závazek států.

Obsahově je definováno, na jaké situace se koncept R2P vztahuje. Tvůrci konceptu převážně vychází z pramenů mezinárodního trestního práva. Kategorizace zločinů, na které se R2P vztahuje, obsahuje následující zločiny (UN, 2005):

- genocida,
- válečné zločiny,
- etnické čistky,
- zločiny proti lidskosti.

Tímto je koncept striktně zaměřen na ty nejzávažnější zločiny, které mohou být páčány.

Aktivace konceptu R2P

Pro aktivaci R2P není významné, kdo páchá výše zmiňované zločiny, ale důležité je to, že k nim dochází. Kdy tedy lze koncept R2P aktivovat?

Primárně se musí začít mezinárodní společenství zajímat o dění ve státě, u kterého panuje podezření, že zde není zacházeno s obyvatelstvem adekvátně. Gerath Evans, významný člen komise ICISS, která vydala zprávu *The Responsibility to Protect*, navrhuje několik kritérií, které je nutno sledovat (Evans, 2009, s. 7-13):

1. V minulosti v zemi došlo k páčání krutých zločinů na obyvatelstvu.
2. Ve státě panuje napětí, které by mohlo vyústit v páčání závažných zločinů.
3. Existují mechanismy státu, prostřednictvím kterých by bylo možné reagovat na páčání zločinů a skoncovat s nimi.
4. Do jaké míry je stát přístupný k vnějšímu vlivu.
5. Stát má či nemá dobré vedení.

Dále musí mezinárodní společenství rozhodnout, kdy je nutno zasáhnout a kdy přechází odpovědnost státu chránit obyvatelstvo na mezinárodní společenství. Je dáno, že právě tento přesun odpovědnosti nastává, když stát „zjevně selže“ ve výkonu ochrany obyvatelstva. V praxi však panuje absence konkrétních kritérií, která by určila, co znamená „zjevné selhání“ (Bílková, 2010, s. 73).

Existují diskuse, kdo by měl o aktivaci konceptu R2P rozhodovat. Jako nejvhodnější možnost se jeví kombinace spolupráce mezi orgánem OSN, Radou bezpečnosti a mezi jednotlivými státy, regionálními a subregionálními organizacemi atd. Stěžejní rozhodovací úloha však zůstane OSN.

Třípilířová struktura R2P

Základním nositelem R2P je každý stát. Stát, který funguje za běžných podmínek, zajišťuje svému obyvatelstvu ochranu před krutými zločiny (Bílková, 2010: 75). Mezinárodní společenství stát podporuje a napomáhá mu. Tato situace se mění, pokud stát v ochraně svého obyvatelstva „zjevně selže“. Poté přechází odpovědnost na mezinárodní společenství. Odpovědnost za ochranu musí mezinárodní společenství prostřednictvím OSN kolektivně realizovat. Reakce může mít podobu uložených sankcí a v krajním případě podobu vojenského zásahu (UN, 2005).

Popsané schéma znázorňují tři pilíře R2P (UN, 2005):

- I. Každý stát má povinnost chránit své obyvatelstvo před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločiny proti lidskosti.
- II. Mezinárodní společenství má povinnost poskytnout pomoc a podporovat jednotlivé státy v odpovědnosti popsané v prvním pilíři.
- III. Pokud stát zjevně selže ve své odpovědnosti chránit své obyvatelstvo, musí být mezinárodní společenství připraveno kolektivně zasáhnout.

Prevence, reakce a rekonstrukce

Zpráva komise ICISS *The Responsibility to Protect* charakterizovala tři složky konceptu R2P, a to prevenci humanitární krize, reakci na humanitární krizi a na rekonstrukci po skončení krize. Celkově byl dán důraz na preventivní složku konceptu.

Prevence. Primární složkou konceptu je prevence humanitárních krizí. Hlavním cílem této složky je předejít páchání krutých zločinů na obyvatelstvu. A vykonavatelem této prevence by měl být hlavně domovský stát. Mezinárodní společenství by do této prevence nemělo vůbec zasahovat, spíše ji pouze podporovat (Bílková, 2010, s. 78; ICISS, 2001).

Reakce. I zde by mělo mezinárodní společenství především jen podporovat domovský stát. Avšak v této fázi většinou stát selhává, a proto je nutná adekvátní reakce mezinárodního společenství. Cílem této reakce je bezprostřední zastavení páchání zločinů (Bílková, 2010, s. 81).

Rekonstrukce. Mezi opatření, která je nutná přijmout po skončení krize, patří například potrestání pachatelů, kteří se dopouštěli závažných porušení lidských práv, poskytnutí pomoci obětem, vytvoření záruk, aby se situace neopakovala. Stát by měl být schopen stabilizovat zemi a zajistit podmínky pro návrat obyvatelstva k normálnímu životu (Bílková, 2010, s. 82; ICISS, 2001).

2. LIBYE A SÝRIE: SOULAD S KONCEPCÍ R2P

Vojenská intervence Severoatlantické organizace v Libyi a občanská válka v Sýrii jsou bezesporu události, které ovlivňují mezinárodní dění dodnes. V Libyi se podařilo poprvé implikovat třetí pilíř R2P. Naopak v Sýrii mezinárodní společenství ztroskotalo a nedokázalo adekvátně na občanskou válku zareagovat, což zapříčinilo několik set tisíc civilních obětí. Jaký byl průběh těchto krizí a jaký důsledek měly na další implikaci R2P?

2.1 Případ Libye – bod zlomu?

Vojenská operace mezinárodních sil (koalice vedené Spojenými státy, Francií a Velkou Británií v rámci struktur NATO) v Libyi v roce 2011 představuje první příklad implementace kolektivního opatření normy Responsibility to Protect. Situace v Libyi poskytla možnost přenést koncept R2P z mezinárodního slibu do smysluplné akce (Thakur, 2011, s. 13). Libye je prvním případem, kdy Rada bezpečnosti OSN poprvé autorizovala mezinárodní R2P operaci a přiznala tak mandát k provedení vojenské akce. Intervence v Libyi je zatím poslední případ mezinárodní vojenské intervence zdůvodněné ochranou nebojícího civilního obyvatelstva (Kuperman, 2013, s. 105).

Intervence v Libyi v roce 2011 byla pokládána za triumf ve dvou aspektech (Terry, 2015, s. 162):

1. Přijetím rezolucí 1970 a 1973 Rada bezpečnosti OSN demonstrovala schopnost reagovat na humanitární krize bez toho, aniž by jeden ze stálých členů rady návrhy vetoval.
2. Koncept Responsibility to Protect dosáhl uznání mezinárodního společenství, jako legální mezinárodní koncept. Avšak vývoj situace po skončení intervence byl spíše pro koncept R2P diskreditační.

Okolnosti související s Arabským jarem v roce 2011 tak vyzdvihly koncept R2P znovu na mezinárodní pole. Protirežimní demonstrace v Libyi se velmi rychle proměnily v násilné. V reakci na to přijala Rada bezpečnosti OSN Rezoluci 1970. Rezoluce 1970 svým obsahem varovala Muammara Kaddáfího před použitím síly proti civilnímu obyvatelstvu a kladla důraz na dodržování lidských práv. V Rezoluci 1970 bylo přímo odsouzeno násilí, páchané režimem Muammara Kaddáfího na protestujících a bylo odkázáno na koncept R2P, přičemž bylo zdůrazněno, že vláda má odpovědnost za ochranu svého obyvatelstva. Současně uvrhla na Libyi zbrojní embargo. Za několik týdnů Rada bezpečnosti OSN přijala

další rezoluci, a to Rezoluci 1973, která měla za cíl vymezit legální kontext pro vojenskou intervenci proti Kaddáfího vládě. Rezoluce 1973 umožnila zřídit nad Libyí bezletovou zónu a schválila všechna potřebná opatření s cílem ochránit civilní obyvatelstvo Libye. Oficiálně deklarovaným úkolem bojových operací tak bylo zajistit ochranu civilistů (Nuruzzaman, 2013, s. 52-66). Způsob, jakým Rada bezpečnosti reagovala na situaci v Libyi, byl překvapující, jelikož případy lidského utrpení v Bahrajnu, Sýrii a Jemenu byly ignorovány. Stejně Radě bezpečnosti trvalo skoro rok přijmout rezoluci pro konflikt v Jemenu. Avšak ani tato rezoluce nesměřovala k aktivaci R2P, ale pouze k procesu politického usmíření.

Na vojenské údery NATO na Libyi pod záštitou Rezoluce 1973 Rady bezpečnosti OSN s cílem vytlačit režim Muammara Kaddáfího je nahlíženo jako na zlomový bod v historii konceptu R2P. Zastánci konceptu Responsibility to Protect prohlašují, že využití vojenské síly proti Muammaru Kaddáfímu na záchranu životů civilního obyvatelstva, bylo v souladu s původní myšlenkou konceptu R2P. Nicméně samotná intervence NATO v Libyi doktrínu R2P znehodnotila. Po událostech v Libyi se využívání konceptu R2P zastavilo. Koncept tak nebyl využit v Sýrii ani v Jemenu, přestože zde byly páčány závažné zločiny proti lidskosti.

2.1.1 Vývoj konfliktu

Po vnitřních nepokojích a povstáních v okolních arabských státech v období Arabského jara se demonstrace přesunuly i do Libye. První demonstrace se uskutečnila 15. února 2011 v městě Benghází. Následně protesty přerostly v intenzivní nepokoje a demonstrace proběhly na různých místech po celé zemi. Protivládním jednotkám se podařilo převzít kontrolu nad několika městy ve východní Libyi. V reakci na zmíněné nepokoje nasadil Kaddáfí v únoru roku 2011 do boje žoldáky z jiných afrických států a letecké jednotky, a to za účelem potlačení povstání. Údajně byl připraven vyvraždit libyjské civilní obyvatelstvo, jen aby se udržel u moci. Tyto události vyvolaly reakci Arabské ligy, Africké unie a Rady pro lidská práva v podobě odsouzení použití síly proti civilnímu obyvatelstvu v Libyi (Terry, 2015, s. 164).

V únoru roku 2011 občané Libye zahájili celostátní nenásilné protesty proti jejich diktátoru Muammaru Kaddáfímu, jehož represivní styl vládnutí vnímali jako nepřijatelný. Muammar Kaddáfí zareagoval tak, že přikázal svým vojákům, aby začali po demonstrijících střílet, což vyústilo ve velké množství civilních obětí v prvních třech dnech protestů, zejména ve městě Benghází (Kuperman, 2013, s. 107). Jednání Muammara Kaddáfího vyvolalo reakci, demonstrijící se ozbrojili a zahájili povstání. Povstalci během dvou týdnů

zabrali téměř polovinu země. Kaddáfí znovu nařídil, aby jeho vojáci bez rozdílu stříleli do obytných oblastí těžkými zbraněmi a aby jeho letectvo začalo bombardovat obyvatelstvo. Za několik dní se podařilo vládním jednotkám Libye zatlačit povstání do města Benghází, kde poté hrozily civilnímu obyvatelstvu vyvražděním.

Po diskusi nad událostmi v Libyi schválila Rada bezpečnosti OSN dne 26. února 2011 přijetí Rezoluce 1970, která požadovala okamžité ukončení násilí v Libyi a získala plnou podporu všech stálých i nestálých členů Rady bezpečnosti OSN. Velmi významné bylo pověření, udělené Mezinárodnímu trestnímu tribunálu k prošetření událostí v Libyi. Současně bylo uvaleno zbrojní embargo a Kaddáfímu s rodinou a osobám blízkým režimu byl vydán zákaz vycestování a zabaven majetek. Násilí ze strany vládních jednotek však nepřestávalo, nadále pokračovalo potlačování lidských práv ze strany Kaddáfího režimu, proto byla v návaznosti na tyto události dne 17. března 2011 Radou bezpečnosti OSN přijata Rezoluce 1973.

Opatření Rezoluce 1973 navazovala na Rezoluci 1970, ale současně bylo odkazováno na využití jakýchkoliv prostředků, které povedou k okamžitému ukončení násilí páchaného na civilistech. Dne 17. března 2011 tak Organizace spojených národů povolila vojenskou intervenci do Libye za účelem ochránit civilní obyvatelstvo. Rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN reagovalo na násilí, které vypuklo mezi vládními libyjskými jednotkami a domácí opozicí. Dva dny po vyjádření Organizace spojených národů iniciovalo NATO intervenci. NATO na základě Rezoluce 1973 zřídilo a zajistilo bezletovou zónu nad Libyí s výjimkou letadel s humanitární pomocí a zahájilo letecké útoky na vládní jednotky. Zatímco Rezoluce 1970 získala podporu všech hlasujících, ve výsledku hlasování o Rezoluci 1973 byly státy, které se hlasování zdržely: Brazílie, Čína, Indie, Německo a Rusko (Kuperman, 2013; Terry, 2015). Největší kontroverze se týkaly právě možnosti nasazení ozbrojených sil, nicméně Rezoluce 1973 nebyla blokována, což umožnilo dát mandát jednotkám NATO k provedení vojenské operace. Po sedmi měsících libyjské povstalecké jednotky obsadily zemi a zabily autoritativního vládce Muammara Kaddáfího.

NATO provedlo vojenskou intervenci v souladu s Rezolucí 1973, kterou přijala Rada bezpečnosti OSN. Rezoluce 1973 autorizovala použití všech dostupných a nutných prostředků k ochraně civilistů, kteří čelili hrozbě útoku v Libyi (Mezran & Miller, 2017, s. 1). Nařízení se týkalo konkrétně obyvatel libyjského města Benghází, kteří se vzepřeli vládě režimu Muammara Kaddáfího. I přes limity, které pro tuto operaci Rezoluce 1973 stanovila, směřovaly vojenské operace vojsk NATO i k podnícení kolapsu Kaddáfího režimu. Koalice vojenských sil rozsáhle bombardovaly cíle, které byly mimo rozsah

stanoveného mandátu. Záměrem bombardování bylo zabití Muammara Kaddáfího. Zmíněný záměr dokazuje bombardování komplexu obytných vil blízko hlavního města Libye, Tripoli, kde se měl údajně Muammar Kaddáfí skrývat.

Intervence NATO zabránila potencionálnímu vraždění, navrátila lidská práva libyjskému lidu v plném rozsahu, podpořila zrod demokracie a napomohla udržení hybnosti Arabského jara. Vše se podařilo velmi rychle, aniž by vznikla potřeba nasazení pozemních vojenských jednotek.

2.1.2 Následky intervence v Libyi

NATO opustilo Libyi poté, co byl zabit Muammar Kaddáfí. Koaliční síly za sebou nechaly zdevastovanou zemi v rukách nekoordinované síly povstalců, kteří nebyli schopni nastolit veřejný pořádek a spojit zemi (Nuruzzaman, 2013, s. 65). Bezpečnostní situace v zemi se rapidně zhoršila, jelikož se po zemi pohybovalo na 125 000 členů různých militantních skupin, které kontrolovaly jednotlivé části země. Odpovědnost za rekonstrukci post-intervenční Libye byla opomenuta.

Konfliktní situace v Libyi byla provázána porušováním lidských práv, které vyústělo ve zločiny proti lidskosti a lze ji hodnotit jako komplikovanější, než byla situace před intervencí.

Koalice selhala ve stanovení plánu pro obnovení veřejného pořádku v Libyi. Výsledkem je nestabilní situace v Libyi, která je výrazně nebezpečnější než před zásahem koaličních sil NATO. Militantní skupiny, které bojovaly proti režimu Muammara Kaddáfího, zaujaly postoj s odlišnými zájmy, než které měly původně, a značně posílily svou kontrolu nad městy a vesnicemi. To vedlo k fragmentaci autority, což dále přispělo k růstu počtu kriminálních organizací (Mezran & Miller, 2017, s. 2-3). Tyto organizované zločinné skupiny podkopaly jakékoliv snahy o rekonstrukci země a možné zřízení právního státu. Rivalita mezi různými frakcemi nevyhnutelně vedla ke zvýšené aktivitě vnějších aktérů a zásahům do politiky Libye. Tímto se konflikt v Libyi stal v několika aspektech proxy válkou cizích mocností a států.

I když bylo bezprostřední ohrožení obyvatel v Běngházi a dalších městech Libye eliminováno, je post-intervenční situace v zemi po několika letech od operace NATO vzdálena tomu, aby mohla být označena jako stabilní. To, co následovalo po pádu režimu Muammara Kaddáfího, lze označit jako nestabilní situaci spojenou s násilím, spory mezi občany a kolapsem společnosti nejen v Libyi, ale i v sousedních zemích.

Libye po intervenci koaličních sil čelí několika vnitrostátním problémům (Smith-Windsor, 2017, s. 2):

- politické spory,
- fiskální kolaps,
- rostoucí síla Islámského státu a dalších ozbrojených extremistických skupin,
- nekontrolovaná migrace a pašování.

Největším nedostatkem vojenské invaze NATO v roce 2011 v Libyi bylo selhání asistence koaličních vojsk v procesu stabilizace země po vojenských operacích. Rivalita mezi domácími frakcemi a jejich mezinárodními podporovateli dosáhla vrcholu v roce 2014, kdy byla země rozdělena prakticky na dvě části. Jedna část na východě země včetně města Tobruk pod vedením generála Chalífi Haftara, druhá část, vedená islamistickými vojevůdci, se nacházela v západní části země.

Intervence NATO v Libyi byla zaměřena na ochranu civilního obyvatelstva Libye, což bylo v souladu s rezolucí schválenou Radou bezpečnosti OSN (Kuperman, 2013; Mezran & Miller, 2017; Nuruzzaman, 2013). Ale po několika týdnech operace bylo evidentní, že úsilí NATO směřovalo ke změně režimu v Libyi, k němuž však výše zmíněné rezoluce nedaly žádné zmocnění. Kdyby NATO upřednostnilo ochranu obyvatelstva v souladu s povolením Rady bezpečnosti OSN, zajišťovaly by koaliční síly dále bezletovou zónu a bombardovaly by pouze vládní jednotky, které bezprostředně ohrožovaly obyvatelstvo a snažily se dosáhnout příměří.

Místo toho se jednotky po několika týdnech operace zaměřily i na prchající a stahující se vládní jednotky, které nikterak neohrožovaly obyvatelstvo. Bez jakékoliv snahy dosáhnout příměří s vládními jednotkami napomáhali NATO a jeho spojenci povstaleckým jednotkám, které odmítly mírovou cestu a rozhodly se sesadit Muammara Kaddáfího. Podpora povstaleckých jednotek měla za následek mnohonásobné navýšení počtu civilních obětí v konfliktu. Koaliční síly také zprostředkovávaly povstalcům vojenskou pomoc i poté, co několikrát odmítli nabídku příměří, které by ukončilo násilí a tím by bylo ušetřeno civilní obyvatelstvo. Neexistuje důkaz, že by se NATO snažilo dosáhnout příměří, což naznačuje, že jejich primárním cílem se stalo svrhnutí autoritativního režimu, jak již bylo zmíněno výše.

Padlo několik obvinění ohledně ilegality použití síly ze strany NATO (Terry, 2015, s. 167):

- Koaliční síly překročily rozsah ochrany civilního obyvatelstva, kdy aktivně podporovaly protivládní jednotky. S uvedeným souvisí obvinění, že NATO aktivně

prosazovalo změnu režimu, což ovšem nebylo součástí postupu schváleného Radou bezpečnosti OSN. Důkazem netransparentního postupu NATO bylo záměrné bombardování Kaddáfího a jeho rodiny.

- Další obvinění vyplývá z ignorování Kaddáfího snah dosáhnout klidu zbraní. NATO tak porušilo podmínky Rezoluce 1973, která měla primárně chránit obyvatelstvo. Výsledkem bylo masivní bombardování, které zapříčinilo mnoho civilních obětí.
- Členové NATO a ostatní státy porušili zbrojní embargo.

Z výše uvedených důkazů je zřejmé, že NATO a jeho podporovatelé se přidali na jednu stranu konfliktu. NATO zprostředkovalo leteckou podporu protivládních jednotek při jejich operacích a neexistuje žádný záznam, kdy by jednotky NATO intervenovaly s cílem ochránit ty civilisty, kteří podporovali Kaddáfího, přestože se povstalecké jednotky dopustily několika vážných zločinů na civilistech, kteří byli považováni za podporovatele režimu Muammara Kaddáfího.

Rezoluce 1973 nedovolovala koaličním silám NATO podporu žádné ze stran občanské války bez ohledu na jakoukoli skutečnou hrozbu útoku proti civilistům nebo civilně osídleným oblastem. NATO se v průběhu konfliktu přesunulo od ochrany civilistů k podpoře jedné strany občanské války. Přijetí příměří se jevilo jako nejúčinnější nástroj k ochraně civilního obyvatelstva, místo toho došlo k podpoře povstaleckých jednotek, která vedla k dalším ztrátám na životech. Současně se jednání NATO už nadále nepohybovalo v mantinelech daných Rezolucí 1973, nehledě na to, že uvedený postup byl v rozporu s mezinárodním právem.

Dalším negativním průvodním jevem po intervenci NATO byl masivní přísun zbraní na černý trh a do rukou radikálních islamistických skupin (Cunliffe, 2016). Významné v daném kontextu je, že Rezoluce 1973 v žádném případě neautorizovala doručování zbraní povstaleckým jednotkám.

I když byla intervence NATO výslovně predikována jako krátkodobá operace s cílem ochránit civilní obyvatelstvo, přinesla mnoho dlouhodobých následků. Zřejmě jediný pozitivní dopad na stát Libye byly demokratické volby v roce 2012 (Kuperman, 2013, s. 125). Ani jejich výsledek však neměl dlouhého trvání. Intervence koaličních sil přinesla negativní dopady. Povstalci po finálním vítězství zahájili masové vraždění, mučení a další násilnosti vůči přeživším domnělým podporovatelům bývalého Kaddáfího režimu. Povstalci taktéž vyhostili na třicet tisíc obyvatel Tawergy, vyrabovali a zničili jejich domy a obchody. Optimismus a naděje na stabilitu a prosperitu země tak nevydržely dlouho.

Kromě humanitárních a lidskoprávních otázek selhala Libye také v oblastech bezpečnosti a demokratizace. Nově zvolená vláda podcenila problematiku odzbrojování desítek militantních skupin, které vznikly v průběhu povstání. Vedlo to ke smrtelným střetům mezi soupeřícími frakcemi a k zesílení hrozby ze strany radikálních islamistů. Radikální islamisté, kteří byli za vlády Muammara Kaddáfího potlačeni, se seskupili v průběhu revoluce v jednu z nejsilnějších militantních skupin v zemi. Získali zbraně od cizích států, zejména od Kataru, a od té doby se v podstatě neodzbrojili.

Za další následek intervence koaličních sil v Libyi lze považovat negativní dopad na státy v regionu. Zejména se jedná o Mali (Kuperman, 2013, s. 128). Když byl Muammar Kaddáfí poražen, jeho jednotky, složené z velké části z malijského etnika, se vracely domů plně ozbrojeny. Tyto jednotky zahájily povstání na severu země a vedly si zpočátku proti vládním jednotkám velmi dobře. Vládní jednotky poté provedly převrat. Severní povstání přebraly islamistické skupiny, ustanovily zde nezávislé území a vyhlásily právo šaría. Chaos v Mali se přenesl i do dalších zemí, jako je Burkina Faso a Niger.

Intervence NATO nedokázala šířit mírovou revoluci do dalších zemí, ale spíše podnítila její militarizaci. Zejména v Sýrii, kde revoluce vyústila v lidské utrpení, sektářství a vzestup radikálního islámu.

2.2 Příklad Sýrie

Od začátku ozbrojeného konfliktu mezi syrskou vládou a opozicí v roce 2011 bylo zabito více než 580 tisíc lidí. Bylo zaznamenáno 130 tisíc případů nezákonného zatčení, únosů a zmizení. Většinu těchto zločinů spáchaly syrské oficiální autority. Přes 10 miliónů lidí bylo vyhnáno ze svých domovů, což představuje nejvyšší číslo v rámci porovnání všech světových konfliktů. Přes 6 miliónů lidí uprchlo do zahraničí. Přibližně 13 milionů lidí stále potřebuje humanitární pomoc (Global Centre for The Responsibility to Protect, 2022; UNHCR: the UN Refugee Agency).

V březnu roku 2011 vypukly v několika částech Sýrie masové protesty proti autoritářskému režimu Bašára al-Assáda. Tomu předcházela demonstrace, jež požadovala propuštění několika školáků, kteří se provinili tím, že namalovali na zeď heslo inspirované revolucemi z Egypta a Tuniska. Protesty měly různé cíle, ale obecně byly klidné a volaly po celkové reformě země. Protesty byly pokračováním Arabského jara. Tyto události však nabraly rychlý spád a projevila se hluboce zakořeněná nespokojenost s Assádovou vládou. Když se protesty zvrhly v civilní válku, dosáhly humanitární následky brzy velkých rozměrů (Najem, Soderlund, Briggs, & Cipkar, 2016, s. 436-437).

Pokojné demonstrace zintenzivnily poté, co demonstrující čelili tvrdé reakci vládních jednotek. Vládní represe vůči demonstrujícím měla za následek čím dál tím více civilních obětí. Diktátor Bašár al-Assád reagoval na žádost o reformu odmítavě a zároveň nehodlal zastavit vojenské akce. Navíc zakázal humanitárním organizacím vstup do země, což mělo za následek nedostatek vody, jídla a potřebných léků. Na konci března roku 2011 započal v Sýrii konflikt mezi armádou Bašára al-Assáda a povstaleckými jednotkami, které byly složeny ze Syrské národní rady a ze Svobodné syrské armády, ta vznikla převážně z příslušníků Assádovy armády, kteří dezertovali (Açıkyildiz, 2018, s. 6). Zvyšující se napětí vedlo k vážnému porušování lidských práv, které páchaly obě strany konfliktu. Několik důkazů také dokládá použití chemických zbraní v oblasti Ghúta, nedaleko od Damašku a dalších místech v zemi (Humans Right Watch, 2013).

Podle zprávy komise, založené Radou pro lidská práva OSN za účelem vyšetřování závažných zločinů v Sýrii, byly páchány zločiny proti lidskosti na několika místech v zemi. Mezi nejčastější zločiny patřilo (Açıkyildiz, 2018, s. 6; Humans Right Watch, 2013): náhodné zatýkání, mučení, sexuální násilí a porušování práv dětí.

Další zprávy komise předkládaly důkazy a nadále odhalovaly porušování lidských práv vládními jednotkami. Ve zprávách byla současně definována potřeba koordinované a trvalé mezinárodní akce s cílem nalézt politická řešení konfliktu, která dopomohou zastavit pokračování hrubého porušování lidských práv.

Islámský stát byl v Sýrii velmi aktivní od roku 2014 a převzal kontrolu nad několika částmi území Sýrie. Zde se také dopustil válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. Na základě zmíněného lze vyvodit, že Sýrie představovala případ, kdy stát zjevně selhal v ochraně svého obyvatelstva a stal se ideálním adeptem na implikaci konceptu Responsibility to protect.

Přítomnost teroristické skupiny ISIS v Sýrii velmi zhoršila situaci (Açıkyildiz, 2018, s. 8; Cunliffe, 2016). Teroristická skupina byla obviněna z porušování lidských práv a z provádění etnických čistek. Amerikou vedená koalice několika států provedla první letecké útoky proti bojovníkům ISIS dne 22. září 2014. Od prvního leteckého útoku koalice proti ISIS je cílem porazit teroristickou skupinu v Sýrii. Od září roku 2015 provádí letecké útoky také Rusko, avšak pouze pod záminkou, že se jedná o pozice ISIS, ale skutečným cílem jsou opoziční jednotky bojující proti režimu al-Assáda. Zmíněné ukazuje, že jednání, kterého se dopouští ISIS na území Sýrie, je dalším důvodem pro přijetí rezoluce pod záštitou R2P.

Krise v Sýrii odhalila jak sílu, tak křehkost systému OSN a poukázala na omezenou pravomoc, kterou obsahují normy povolující intervenci k tomu, aby přiměly vlády k akci (Mohamed, 2012, s. 223).

2.2.1 Reakce mezinárodního společenství na konflikt

Události v Sýrii na začátku konfliktu v roce 2011 byly zdrojem znepokojení mezinárodního společenství. Trvající občanská válka si vyžádala mnoho civilních i vojenských obětí. Zprávy o stavu země indikují, že jak vládní, tak i povstalecké jednotky spáchaly válečné zločiny a zločiny proti lidskosti (Çaglar Açıkyıldız, 2018, s. 1). To, co začalo v březnu roku 2011 jako politická krize, vyústilo v občanskou válku mezi vládou Sýrie a opozicí.

Řešení krize v Sýrii prokazatelně dokládá skutečnost, jak je činnost Rady bezpečnosti OSN stále limitována příslušnými národními zájmy jejích stálých členů. Krize, která započala v březnu roku 2011, si dodnes vyžádala přes 600 000 životů a několik miliónů obyvatel Sýrie se ocitlo bez domova a byli nuceni uprchnout ze země (Hehir, 2016, s. 176).

V říjnu roku 2011 předalo několik států (Francie, Německo, Portugalsko, Velká Británie) RB OSN návrh rezoluce, na jejímž základě mezinárodní společenství odsoudí porušování lidských práv v Sýrii. Rezoluce měla vyzvat syrské autority k ukončení násilí vůči civilnímu obyvatelstvu a k návratu k principu respektování lidských práv. Syrská vláda měla znovu přijmout svou odpovědnost za ochranu obyvatelstva. Součástí rezoluce měla být výzva k propuštění politických vězňů a demonstrujících. Nicméně tyto snahy vyzněly naprázdno, neboť Čína a Rusko návrh rezoluce vetovaly.

Situace v Sýrii byla velmi složitá. Radě bezpečnosti OSN se nepodařilo prosadit jednotný postup, který by umožnil ukončit konflikt v Sýrii. Některé státy vystupovaly v rozporu s rezolucemi o Sýrii a primárně prosazovaly své vlastní zájmy, zejména Rusko a Čína. Rusko bylo západními státy obviněno, že brání v záchraně životů civilistů v Sýrii. Zahraniční politika Ruska byla v tomto případě řízena sebestřednými zájmy, což dokládalo vetování rezolucí RB, které měly za cíl uvalit sankce na Assádův režim (Averre & Davies, 2015, s. 813). Je však důležité zmínit, že rezoluce, které vetovalo Rusko s Čínou, nevolaly po vojenské intervenci, ale měly za cíl pouze ekonomické a politické sankce (Hehir, 2016, s. 177). První rezoluce, směřující k řešení situace v Sýrii, byla přijata až v dubnu roku 2012, tedy jeden rok od počátku krize. Při jednáních Rusko a Čína opakovaně vetovaly návrhy rezolucí, které měly uvalit represivní sankce na al-Assádův režim (Gifkins, 2016, s. 158; Hehir, 2016, s. 177).

O nastolení míru v Sýrii usiloval bývalý generální tajemník OSN Kofi Annan, který sestavil mírový plán skládající se z těchto bodů (Aljazeera, 2012):

1. Spolupráce OSN s vyslanci, kteří budou zastupovat zájmy syrského lidu.
2. Zastavení bojů a okamžité zahájení mírové mise pod dohledem OSN.
3. Zajištění humanitární pomoci všem, kteří byli zasaženi občanskou válkou.
4. Propuštění nezákonně zadržených a uvězněných osob.
5. Zajištění svobodného cestování novinářů do Sýrie.
6. Zajištění možnosti shromažďovat se a pokojně demonstrovat.

Iniciativa Kofiho Annana vyvolala na mezinárodním poli pozitivní reakci a byla přijata Rezoluce 2043, která výše zmíněný mírový plán zohledňovala.

Hlavní příčinou selhání mezinárodního společenství v Sýrii se tedy jeví neústupnost Ruska a Číny, když ve čtyřech případech vetovaly rezoluce, které cílily na zastavení násilí páchaného na civilním obyvatelstvu v Sýrii. Bylo zjevné, že další mezinárodní intervence by velmi ohrožovala zájmy Ruska v tomto regionu. Rusko bránilo režim Bašára al-Assáda, jelikož se obávalo, že by se islamistická hrozba dotkla oblasti severního Kavkazu a že by intervence podnítila pád vnitřního řádu Ruska (Glanville, 2016, s. 194). Čína se spoléhala na to, že pokud bude v Radě bezpečnosti OSN stát na straně Ruska, podpoří ji Rusko v některých budoucích projednávaných záležitostech.

Rusko zaujalo vůči konfliktu v Sýrii opačnou pozici než většina západního světa a nadále podporovalo Assádův režim. Ruské národní zájmy v Sýrii jsou zřejmé:

- Jediná ruská námořní základna ve Středozemním moři se nachází v syrském přístavu Tartus.
- Sýrie je dlouhodobým odběratelem ruských zbraní.
- Ruská ropná společnost Soyuzneftegaz podepsala kontrakt se syrským Ministerstvem ropy na počátku syrské krize.

Jelikož Rada bezpečnosti OSN nereagovala přiměřeně na vzniklou situaci, učinilo Valné shromáždění OSN politický krok a upozornilo Radu bezpečnosti OSN na její nečinnost. Reakce Rady bezpečnosti na situaci v Sýrii utlumila optimismus, který přišel po intervenci v Libyi v roce 2011 (Hehir, 2016, s. 17). Velmi neobvyklým krokem bylo veřejné vyjádření Valného shromáždění OSN jako reakce na neadekvátní postup Rady bezpečnosti OSN při řešení krize v Sýrii. Valné shromáždění přijalo rezoluci, ve které vyjádřilo nespokojenost s ohledem na eskalaci násilí v Sýrii a odsoudilo selhání Rady bezpečnosti ve schopnosti dohodnout se na krocích, které by zastavily porušování lidských práv (Welsh, 2016, s. 80).

3. KONCEPT R2P PO ROCE 2011

Podstatou doktríny R2P je chránit bezpečnost jednotlivců. Jejimi primárními vykonavateli by měly být jednotlivé suverénní státy, avšak v případě jejich selhání zavazuje R2P k akci celé mezinárodní společnosti. S ohledem na tak závažné zmocnění s potenciálně výraznými dopady na státní suverenitu je rozsah její aplikace omezen jen na ty nejzávažnější případy porušení lidských práv. Otázkou však je, do jaké míry byl koncept v rámci OSN internalizován, tedy zda byl přijat pouze formálně, či zda je reálně aplikován.

Šárka Kolmašová ve své knize popisuje životní cyklus humanitárních intervencí. V popisovaném životním cyklu intervencí se střídá jejich podpora a kritika. Nečinnost ve Rwandě vyvolala podporu pro humanitární intervence, přibližně o pět let pozdější intervence v Kosovu zase vyvolala kritiku. Načež nečinnost mezinárodního společenství v případě Dárfúru vyvolala podporu pro aplikaci humanitární intervence a následná vojenská intervence v Libyi, jak bude níže popsáno, vyvolala kritiku humanitárních intervencí. Životní cyklus humanitárních intervencí je podle autorky nepředvídatelný (2016). Avšak na počátku třetího desetiletí dvacátého století je již známo, že mezinárodní společenství bylo v otázkách humanitárních intervencí prakticky nečinné. Tato nečinnost by měla vyvolat kolektivní podporu pro humanitární intervence, což se však neudálo od poslední humanitární intervence v Libyi.

Na začátku dvacátých let dvacátého století si lze položit v návaznosti na zmíněné několik otázek: Jaký měla dopad vojenská intervence v Libyi a nečinnost v Sýrii na koncept R2P? Jaké jsou příčiny od upuštění využívání normy R2P? A lze očekávat v blízké budoucnosti podporu pro využití R2P?

3.1 Libye: Dopad na R2P

Po smrti Muammara Kaddáfího netrvalo dlouho a právní stát se znovu začal v Libyi rozpadat. Intervence v Libyi představovala více než mezinárodní triumf mezinárodní fiasko. Koncept R2P byl zdiskreditován. Obecně koncept R2P nedokáže definovat, co přijde po intervenci. Je velmi lákavé intervenovat s cílem ochrany obyvatelstva, avšak koncept R2P není schopen zajistit post-konfliktní rekonstrukci společnosti a právního státu.

Západní média a politici vyzdvihovali intervenci jako humanitární úspěch, když zabránila krveprolití v Bengházi a pomohla sesadit diktátora Muammara Kaddáfího a nahradit jej přechodnou vládou s příslibem přechodu k demokracii. (Kuperman, 2013,

s. 105). Na základě zmíněného několik pozorovatelů charakterizovalo intervenci jako základní model pro implementaci konceptu Responsibility to protect.

Pozorovatelé odmítli, že by koncept R2P hrál důležitou roli při rozhodování o intervenci do Libye. Někteří tvrdí, že intervence byla pouze následkem konstelací několika dočasných faktorů, nepřímo vázaných na R2P (Hehir, 2010). Jiní uvádí, že státy chrání cizí obyvatelstvo jenom tehdy, pokud je to pro ně výhodné. Dle jejich názorů státy intervenovaly v Libyi pouze proto, že existovala možnost, že by se konflikt mohl přenést do dalších zemí a že by to ohrozilo dodávky ropy (Murray, 2013).

Intervence byla nakonec ale velmi drahá. Samotné Spojené státy stála intervence v Libyi 1,1 miliardy dolarů (Glanville, 2016, s. 192). Po posouzení nákladů a rizik, jimž stát při intervenci čelí, lze dojít k závěru, že státy neintervenují, kdykoliv chtějí, ale vyžadují existenci velmi závažných důvodů. Dostupné důkazy dokladují, že primárním důvodem intervence NATO do Libye byla skutečná snaha chránit civilní obyvatelstvo.

Přítomnost konceptu R2P lze hledat v jednáních Rady bezpečnosti OSN předcházejících přijetí Rezoluce 1973. Státy, které byly pro intervenci v Libyi, dokázaly vyvíjet tlak na ostatní státy, aby vyjádřily svůj souhlas, případně se zdržely hlasování. Státy, které by s intervencí nesouhlasily, by byly později označeny jako státy, které stojí v cestě při ochraně obyvatelstva Libye. Debaty na téma intervence dále pokračovaly s tím, že Rada bezpečnosti hraje důležitou roli při ochraně obyvatelstva před krutými zločiny. Státy nebyly jednotné v postupu, jak zajistit bezpečnost obyvatel. Pět států, které se zdržely hlasování, vyjádřilo obavy, zdali je vojenská intervence vhodná reakce na krizi. Přesto ale uznaly, že by Rada bezpečnosti OSN měla udělat vše pro to, aby ochránila civilní obyvatelstvo Libye.

Výše uvedená intervence vedla ke zpochybnění samotné doktríny R2P. Primárně lze největší selhání spatřovat v rychlém použití síly, a hlavně v nepřijatelné post-intervenční politice západu vůči Libyi. Současně byla vojenská síla použita nad rámec Rezoluce 1973, Rada bezpečnosti OSN a NATO přehlížely závažné zločiny, spáchané povstaleckými jednotkami, ani jeden aktér nezahájil jejich vyšetřování.

Zneužití Rezoluce 1973 mělo dva závažné dopady na mezinárodní vztahy a koncept Responsibility to Protect. Rozpadl se konsensus, týkající se konceptu R2P a zvýšilo se podezření ze strany asijských, afrických a jihoamerických států, že koncept R2P je jen novým „obalem“ a záminkou pro západní dominanci nad světem (Nuruzzaman, 2013, s. 65). Důkazem je neschopnost přijetí opatření na půdě OSN v návaznosti na situaci v Sýrii. Čína a Rusko má zřejmé strategické zájmy v Sýrii a využily zneužití Rezoluce 1973 k tomu, aby odůvodnily nepřijetí potřebných opatření v Sýrii. Mnoho států mělo pochybnosti

o skutečném záměru rezolucí vztahujících se k řešení situace v Sýrii, a to po předchozích událostech v Libyi, ale také například v Iráku.

V návaznosti na koncept R2P byly události v Libyi velmi významné. V podstatě byl poprvé aktivován třetí pilíř konceptu R2P, když došlo k aplikaci vojenských nástrojů Radou bezpečnosti OSN za účelem ochrany civilistů. Avšak aplikace konceptu R2P v Libyi v roce 2011 přinesla místo úspěchu jisté pochybnosti v podobě možného zneužití konceptu ze strany NATO, které vyvolaly rozsáhlé diskuse o jeho budoucím nasazení.

Koncept R2P byl zdiskreditován nejen postupem koaličních sil a NATO v Libyi, ale také imobilitou Rady bezpečnosti v návaznosti na řešení zločinů v Jemenu a Sýrii. Skrytá politika v podobě změny režimu v Libyi představovala konec konceptu R2P.

3.2 Sýrie: Dopad na R2P

Absenci konsensu při aplikaci konceptu R2P lze zaznamenat zejména v jednáních Rady bezpečnosti OSN o postupu v Sýrii. Snaha koaličních sil svrhnout režim Muammara Kaddáfího v Libyi a podpořit aktivitu povstalců rozdělila vnímání konceptu R2P. Rusko a Čína, státy, které mají očividné zájmy v Sýrii, využily zneužití síly koaličními jednotkami jako záminku pro vetování dalších implikací R2P.

Přes deset let probíhá v Sýrii krvavá občanská válka, jejíž tíhu nejvíce nesou civilisté. I když mezinárodní společenství pozoruje krizi v Sýrii od počátku, nedokázalo ji zastavit. Selhání mezinárodního společenství znovu zpochybňuje impakt normy R2P (Glanville, 2016, s. 194; Human Rights Watch, 2013).

Jednání Rady bezpečnosti OSN, vztahující se k Sýrii, ovlivnilo velkou měrou spojování s intervencí v Libyi. Rusko a Čína využily mandátu OSN v Libyi pro to, aby zdiskreditovaly koncept R2P, aby se nemohl využít v Sýrii (Morris, 2013). Případ Libye tedy sloužil spíše jako důvod, proč neimplikovat R2P. Privilegované postavení těchto dvou států na půdě Rady bezpečnosti OSN dovoluje další blokaci možných návrhů s inspirací konceptu R2P pro reakci na hrubé porušování lidských práv.

V říjnu 2011 se hlasovalo na půdě Rady bezpečnosti OSN o návrhu rezoluce, která se zakládala na konceptu R2P, ale hlasování bylo vetováno Ruskem a Čínou a hlasování se zdržela Brazílie, Indie, Libanon a Jižní Afrika (Gifkins, 2016, s. 158). Rusko ve vysvětlení, proč návrh vetovalo, tvrdilo, že si je vědomo dopadu rezolucí přijatých při řešení konfliktu v Libyi a že nehodlá podporovat takový model intervence, který předvedlo NATO. Rusko v těchto vyjádřeních zjevně ukázalo spojení mezi Sýrií a implementací R2P v Libyi.

Rusko kritizovalo způsob, jakým NATO postupovalo v rámci intervence v Libyi v roce 2011 (Averre & Davies, 2015, s. 818). Rusko odmítlo zavedení bezletové zóny v Sýrii a bylo přesvědčeno, že humanitární intervence NATO v Libyi pod záštitou konceptu R2P byla pouze krytím pro změnu režimu, což bylo Moskvou shledáno jako nelegitimní jednání ze strany NATO a koaličních sil.

Při jednání Valného shromáždění v září 2013 vystoupil ředitel Global Centre for R2P a konstatoval, že selhání v zastavení masových zločinů v Sýrii není selhání konceptu Responsibility to Protect, ale je to selhání Rady bezpečnosti v hájení základních principů OSN (Hehir, 2016, s. 178).

3.3 Mizející odhodlání jednat

Dosažení konsensu ohledně konceptu R2P bylo zřejmě zmařeno po katastrofální intervenci NATO v Libyi. Tento fakt následně potvrdilo jednání mezinárodního společenství v návaznosti na krizi v Sýrii. V Sýrii byly prokazatelně páčány zločiny proti lidskosti a válečné zločiny. Mimo jiné byly v Sýrii dokonce vládními jednotkami masivně použity chemické zbraně. Selhání mezinárodního společenství vyplývá z neschopnosti Rady bezpečnosti OSN přijmout adekvátní kroky, které by napomohly k ukončení krveprolití v Sýrii.

Obstruktivní chování Ruska a Číny při přijímání rezolucí Radou bezpečnosti nedovolilo jakoukoliv reakci na krizi v Sýrii, což vedlo k dalšímu porušování lidských práv. Rusko a Čína využily práva stálých členů Rady bezpečnosti OSN a většinu návrhů rezolucí, které podněcovaly k akci, vetovaly. Rusko své jednání odůvodnilo tím, že nedovolí, aby došlo k další intervenci sil NATO na cizím území. Rusko uvedlo příklad intervence v Libyi, která představovala aplikaci konceptu R2P a skončila katastrofálně. Bohužel se od té doby nepodařilo znovu koncept R2P aktivovat a tento koncept funguje víceméně jen jako varovný signál, který upozorňuje na případy, u nichž panuje podezření, že jsou páčány kruté zločiny. Avšak bez všeobecně přijaté mezinárodní normy a omezení pravomocí stálých členů Rady bezpečnosti OSN, jimiž mohou blokovat přijetí adekvátních kroků k zastavení humanitárních krizí, bude mezinárodní společenství stále selhávat v zastavení krutých zločinů. Důkazem toho je například situace v Jemenu nebo genocida Rohingů v Myanmaru (Global Centre for The Responsibility to Protect).

Jaké jsou vyhlídky pro koncept R2P a existují důvody pro upuštění jeho využívání? Z analýzy dopadu intervence v Libyi na koncept R2P a z analýzy dopadu situace v Sýrii na koncept R2P vyplývá několik dílčích problémů:

- Neadekvátní reakce mezinárodního společenství na občanskou válku v Sýrii poukázala na to, že pravomoc stálých členů RB OSN je brzdou pro další implikaci třetího pilíře R2P.
- Selhání implikace třetího pilíře R2P v Libyi mělo za následek ztrátu podpory pro R2P od států a organizací, které ve fázi vzniku normy byly jejím podporovatelem.
- Implikace R2P v Libyi poukázala na mezery v implikaci třetího pilíře normy, a to zejména v oblasti post-konfliktní rekonstrukce a ve zneužití uděleného mandátu pro intervenci.

V následující části práce je detailněji popsán každý ze tří zmíněných problémů a je nastíněn možný postup, jak se vyvarovat další blokaci implikace R2P.

3.4. Mezinárodní norma nebo mocenský nástroj?

Jak již bylo na více místech této práce zmíněno, vojenská intervence sil NATO v Libyi v roce 2011 nepřinesla sporný výsledek pouze libyjskému obyvatelstvu, ale i konceptu Responsibility to Protect samotnému. V porovnání reálného dopadu konceptu R2P při řešení rozsáhlých humanitárních katastrof, které jsou následkem nejtěžších zločinů, s očekáváními, které přijetí R2P provázelo, vznikají pochybnosti o úspěšnosti této normy mezinárodního společenství.

Mezi hlavní příčiny uvedeného stavu bývá označován rozkol v přístupu ke konceptu R2P, a to zejména mezi stálými členy Rady bezpečnosti OSN. Pro koncept je však schopnost stálých členů dosáhnout alespoň minimální shody klíčová, a to s ohledem na skutečnost, že pouze Rada Bezpečnosti disponuje pravomocí přijmout příslušnou rezoluci a tím koncept aktivovat. Uvedený rozkol je způsoben zejména postojem Ruska a Číny, států, které v otázce R2P stojí proti ostatním členům Rady bezpečnosti OSN (Averre, 2015). Za hlavní příčiny zmíněného stavu jsou pak označovány pragmatické a geopolitické motivy na straně obou zemí. Významnou skutečností je i fakt, že obě země vykazují vyšší míru tolerance k nedodržování lidských práv.

Dva státy, Rusko a Čína, které jsou stálými členy Rady bezpečnosti OSN, tak využily katastrofálních důsledků intervence v Libyi pro to, aby blokovaly další implikaci konceptu R2P v Sýrii (Açıkyıldız, 2018). Návrhy rezolucí však nesměřovaly k případné vojenské intervenci, ale měly za cíl pouze uvalit ekonomické sankce na autoritářský režim Bašára al-Assáda. Rusko a Čína se tak staví ke konceptu R2P instrumentálně a v návaznosti na to také zachází se svým právem veta, které využívají jako prostředek své zahraniční politiky.

Jednání Ruska a Číny naznačuje, jak je jednoduché pro stálé členy Rady bezpečnosti implikaci konceptu R2P blokovat.

Z R2P se tak postupně stal další mocenský nástroj. Není to však mocenský nástroj, kterého se obávaly některé země při jednáních o konceptu R2P před jeho přijetím. Rusko využívá předešlou zkušenost s R2P k tomu, aby mohlo blokovat případné sankce, mířené na jeho spojence. Tím hájí své státní zájmy před zájmy mezinárodního společenství, které jako celek cílí ochranu na civilní obyvatelstvo.

„Restrain the Veto“?

V době, kdy probíhala jednání o přijetí nově vzniklého konceptu R2P, byla předložena důležitá otázka: mělo by být dovoleno stálým členům vetovat rezoluce, které by měly za cíl ukončit páchání zločinů proti lidskosti, válečných zločinů, etnických čistek a genocidy? Už v původní zprávě ICISS z roku 2001 se touto problematikou její autoři zabývají. Došli k závěru, že pokud by návrh Rady bezpečnosti nezasahoval do vitálních základů státu, neměla by existovat možnost využít právo veta. K omezení práva veta stálých členů Rady bezpečnosti OSN však nikdy nedošlo. Po neúspěchu Rady bezpečnosti adekvátně zareagovat na krizi v Sýrii, kdy Rusko a Čína hájily své zájmy za cenu tisíců životů, se znovu objevila myšlenka omezení práva veta stálých členů při implikaci konceptu R2P (Hehir, 2016, s. 174-178).

Lze se domnívat, že pokud nedojde k omezení práva veta stálých členů při implikaci konceptu R2P, tak bude stále existovat reálné riziko, že státy budou nadále upřednostňovat své vlastní zájmy před kolektivním zamezením páchání krutých zločinů. Pokud má být Rada bezpečnosti OSN primárním aktérem při implikaci R2P, není možné, aby měl některý ze stálých členů rady možnost blokovat adekvátní reakci, když se po jednoznačných důkazech v některém z případů potvrdí, že dochází k porušování lidských práv. To však nelze bez omezení práva veta. Rada bezpečnosti OSN aktuálně není adekvátním aktérem pro prosazování principů mezinárodní normy R2P právě s ohledem na privilegované pravomoci stálých členů.

Aby byla mezinárodní norma funkční, nelze připustit, aby mezinárodní normu R2P mohl blokovat stát pouze proto, že to není v souladu s jeho zahraniční politikou. Tímto se potvrzuje, že liberální mezinárodní koncept R2P podlehl realistickému nastavení orgánu Organizace spojených národů, a to Radě bezpečnosti OSN, a je nutno radikálních změn, aby byl znovu oživen. Nejdůležitějším prvním krokem je zmíněné omezení práva veta.

3.5 Vyšší míra spolupráce

Problém spočívá v tom, že Rada bezpečnosti OSN neměla nikdy tendence k sebeomezování. Tudíž je omezení práva veta, byť na úzce vymezené případy, spíše nereálné. Alternativní možností pro oživení konceptu Responsibility to Protect by mohla být vyšší míra spolupráce s regionálními a sub-regionálními organizacemi.

Mezi hlavní podporovatele přijetí konceptu R2P patřilo překvapivě několik afrických států. Po uplatnění principu R2P volala při hrozícím násilí vůči obyvatelstvu v Libyi zejména Africká unie a Arabská liga. Katastrofické následky vojenské intervence přispěly k omezení podpory konceptu R2P ze strany afrických států (Glanville, 2016; Nuruzzaman, 2013). Konflikt se rozrostl do Mali, Burkina Faso, Nigeru atd. Africký kontinent utrpěl velké ztráty způsobené implikací konceptu R2P. Je tedy pochopitelné, že se konceptu v těchto zemích nedostává podpory. Avšak regionální a sub-regionální organizace disponují znalostí místa a současně lze prostřednictvím jejich institucí získat informace o možném páčání krutých zločinů proti obyvatelstvu a o možnostech jejich prevence. Zároveň jsou nejvhodnějším kandidátem pro vykonávání prevence humanitární krize a popřípadě následné post-konfliktní rekonstrukce (Nuruzzaman, 2013, s. 65-66).

Při realizaci postupů směřujících k ochraně lidských práv je nutný návrat ke spolupráci se třetí stranou, mezinárodním společenstvím. Z již zmíněných důvodů není vhodné, aby o reakci rozhodovala Rada bezpečnosti OSN. Jako vhodné řešení se nabízí spolupráce mezi Valným shromážděním Organizace spojených národů a dílčími regionálními nebo sub-regionálními organizacemi.

Avšak Valné shromáždění OSN je postaveno v hierarchii orgánů OSN níže než RB OSN, a tudíž se nemůže při svém rozhodování vyhnout konfrontaci s Radou bezpečnosti. Je tedy nezbytné, aby norma znovu získala své stoupence, kteří zpočátku normu podporovali, avšak tato podpora zanikla po ilegálním využití síly koaličními vojsky v Libyi proti režimu Muammara Kaddáfiho. V návaznosti na zmíněné je nutné stanovit jasný rámec pro vojenské intervence a popřípadě kontrolní orgány, které budou garantovat legalitu případné intervence. Dále je potřebné stanovit postup pro post-konfliktní rekonstrukci. Prevence porušování lidských práv a páčání válečných zločinů proti lidskosti je primárním úkolem do budoucnosti.

3.6 Responsibility while protecting

Post-konfliktní rekonstrukce

Jedním z fundamentálních dilemat, provázející koncept R2P, je otázka, co nastane po případné vojenské intervenci? Základem konceptu R2P jsou při řešení humanitárních krizí tři složky: prevence, reakce, rekonstrukce. V Libyi post-konfliktní rekonstrukce selhala. Libye se tak ocitla v nekoordinované situaci, která měla za následek větší ztráty na civilních životech, než hrozilo před intervencí. Pokud bude nutné znovu využít vojenskou intervenci pro ochranu obyvatel před krutými zločiny, je esenciální, aby byl jasně stanovený rámec postupů v post-konfliktní situaci. To by napomohlo zabránění další eskalace konfliktů, která by mohla mít za následek civilní oběti.

V případě Libye nastala situace, kdy povstalecké jednotky také začaly páchat zločiny proti lidskosti a válečné zločiny na civilním obyvatelstvu. NATO se však postavilo na stranu povstaleckých milic a tím tyto kruté zločiny nepřímo podporovalo. V průběhu vojenské intervence, která vychází z R2P, by mělo mezinárodní společenství dbát na ochranu všech. Jak již bylo zmíněno, podpora protivládních jednotek způsobila až šestinásobný počet mrtvých obyvatel, než hrozilo před intervencí. NATO tedy mělo zamezit potlačování lidských práv na obou stranách, a ne si vybrat pouze jednu stranu konfliktu, které poskytne pomoc, což bylo navíc porušením mandátu získaným Rezolucí 1973.

Responsibility while protecting

Koaliční síly NATO v Libyi využily získaného mandátu, který jim dovoľoval vojenskou intervenci, k dosažení cílů, které však nebyly předmětem implikace konceptu Responsibility to Protect. Úkolem NATO byla ochrana civilního obyvatelstva před hrožícím utrpením, což se zprvu podařilo, ale další operace vedly k sesazení diktátora Muammara Kaddáfího, což rozpoutalo v zemi chaos, který měl přesah i do dalších okolních států. To způsobilo ztrátu důvěry v R2P u afrických a dalších států. Pokud má být znovu aktivován třetí pilíř konceptu R2P zejména v podobě vojenské intervence, musí být precizně definován obsah zmocnění. Pro NATO a Radu bezpečnosti je případ Libye ukazatelem, co se stane, pokud je překročen rámec mandátu. Cílem koaličních sil mělo být zastavení bezprostřední hrozby pro civilní obyvatelstvo a snaha co nejdříve nastolit příměří, popřípadě zahájit rekonstrukci za dohledu vojenských jednotek NATO a zamezit další eskalaci konfliktu.

Responsibility while protecting (dále také „RWP“) je dodatek ke třetímu pilíři konceptu R2P. Vznikl v návaznosti na vojenskou intervenci NATO v Libyi a překvapivě

s tímto termínem a návrhem přišla brazilská vláda. RWP zdůrazňuje prevenci a sankce bez použití síly s tím, že k vojenské intervenci se má mezinárodní společenství uchýlit až v poslední fázi implikace 3. pilíře R2P. Návrh obsažený v RWP spočívá v odstupňování implikace normy R2P. Podle RWP musí být zřejmé, že stát nedokáže chránit své občany před zločiny, které jsou definované v konceptu R2P, teprve poté může mezinárodní společenství začít jednat podle druhého pilíře R2P, což je poskytnout pomoc cílovému státu v ochraně jeho obyvatelstva. Pokud však bude tato pomoc neúspěšná, potom se může mezinárodní společenství uchýlit k implikaci třetího pilíře R2P (Pattison, 2016).

Dále RWP definuje podmínky, které musí mezinárodní společenství splnit při implikaci použití síly v rámci konceptu R2P. Mezi ty nejdůležitější patří:

- legitimita a legalita zásahu,
- „*just cause*“ - spravedlivý důvod pro intervenci,
- musí dojít k vyčerpání všech jiných prostředků před vojenským zásahem,
- vojenská intervence musí být vedena v mezích uděleného mandátu,
- vojenský zásah musí být veden tak, aby nedošlo k větším škodám a ztrátám, než které hrozily před intervencí.

RWP tedy vytváří teoretický rámec pro další možnou intervenci pod záštitou R2P. Pokud budou splněny podmínky definované v rámci RWP, bude vojenský zásah legitimní a legální a nedojde ke katastrofálním následkům intervence jako v případě Libye.

ZÁVĚR

Za jeden z nejnadějnějších kroků směřujících k zabránění páchaní zločinů genocidy, válečných zločinů, etnických čistek a zločinů proti lidskosti lze považovat přijetí konceptu R2P v roce 2005, kdy byl zakotven v Závěrečném dokumentu Světového summitu.

Cílem předložené bakalářské práce bylo nalézt odpověď na otázku, jaká je příčina odklonu od využívání normy Responsibility to Protect po roce 2011. Z výsledků analýzy vyplývá, že původ rozpadu konsensu ohledně konceptu R2P pramení z následků intervence NATO v Libyi. Vojenská intervence v Libyi byla v několika ohledech nelegitimní a původně omezený vojenský zásah, odůvodněný ochranou civilního obyvatelstva, představoval zneužití konceptu R2P k záměrné změně režimu. Uvedené mělo za následek chaos v zemi, který vyústil v občanskou válku a mimo jiné vzestup Islámského státu. Jednání koaličních vojsk v Libyi zdiskreditovalo princip R2P. Podpora R2P ze strany afrických států vymizela, jelikož měl konflikt v Libyi přesah do několika koutů afrického kontinentu (Mali, Burkina Faso atd.). Při jednáních Rady bezpečnosti OSN vetovaly Rusko a Čína další implikaci konceptu R2P, což mělo za následek dlouhotrvající konflikt v Sýrii, který si vyžádal statisíce lidských životů.

Jaká je tedy budoucnost R2P? Implementace R2P v praxi při konfliktu v Libyi vyvolala diskusi o jeho možné inovaci. Výsledkem diskuse pak byly konstruktivní návrhy v podobě: responsibility while protecting; návrh opatření ke zvýšení transparentnosti procesů v rámci postupu Rady bezpečnosti; snaha zapojit do rozhodovacího procesu o R2P Valné shromáždění OSN; snaha o definici jasných pravidel intervenčního zásahu dle třetího pilíře; omezit používání práva veta stálých členů Rady Bezpečnosti OSN apod.

Z pohledu hodnocení trojpilířové struktury R2P lze dospět k závěru: 1. pilíř, který představuje odpovědnost státu za ochranu jeho obyvatelstva před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločiny proti lidskosti, 2. pilíř, který spočívá v závazku mezinárodního společenství poskytnout státu při realizaci jeho odpovědnosti pomoc a asistenci, jsou v mezinárodním právu přijatelně etablovány. Jako problematický se jeví 3. pilíř v podobě využití vojenské intervence. Využití třetího pilíře R2P v dalších případech je možné, avšak pouze za předpokladu, že jeho implikace nebude podléhat mocenským zájmům stálých členů Rady bezpečnosti OSN. Pokud nebude omezeno právo veta stálých členů ve vztahu k opatřením směřujícím k ochraně lidských práv, není jisté, že některý ze stálých členů nebude preferovat své politické zájmy před obranou lidských životů. Zmíněné

omezení práva veta je prozatím nepravděpodobné. Je otázkou, zda by neměla být odpovědnost za aktivaci konceptu R2P přenesena na regionální a sub-regionální organizace za dohledu dílčího orgánu OSN.

R2P vzniklo jako mezinárodní norma, která reagovala na humanitární krize a konflikty v 90. letech 20. století, na které mezinárodní společenství nedokázalo adekvátně zareagovat. Mezinárodní společenství nedokázalo kolektivně zastavit vraždění civilního obyvatelstva v Sýrii, Jemenu a v dalších zemích. Genocida Rohingů v Myanmaru v roce 2017 potvrdila neschopnost mezinárodního společenství zabránit vraždění nevinných lidí. Místo adekvátní reakce mezinárodního společenství jsou stále upřednostňovány státní zájmy jednotlivých států. Myšlenka neoliberálního systému, který by měl schopnost zamezit krutým zločinům proti lidskosti, válečným zločinům, etnickým čistkám a genocidám, a je ideovým základem R2P, se vytrácí pod náporom realistického nastavení mezinárodního prostoru.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jiří Musil
Název práce:	Koncept Responsibility to Protect po roce 2011: mizející odhodlání jednat?
Název práce v angličtině:	The Responsibility to Protect concept after 2011: vanishing will to act?
Anotace:	Závěrečná bakalářská práce se zabývá využitím konceptu Responsibility to Protect (R2P) po roce 2011. Tato práce zkoumá, jaký vliv měla intervence v Libyi na další implikaci R2P, jelikož od intervence NATO v Libyi nebyl doposud znovu využit třetí pilíř R2P, což je v této práci reflektováno na případu Sýrie. Dále práce popisuje možné návrhy změn, které by vedly k inovaci této mezinárodní normy.
Klíčová slova:	Libye, Sýrie, responsibility to protect
Anotace v angličtině:	This bachelor thesis addresses the use of the Responsibility to Protect (R2P) concept after 2011. This thesis analyses the implications the Libyan intervention had on further use of R2P, mostly due to the fact that since the Libyan intervention, the third pillar of R2P has not been used, which is demonstrated on the case of Syria. The thesis further debates possible recommendations for changing the international norm for R2P.
Klíčová slova v angličtině:	Libya, Syria, responsibility to protect
Rozsah práce:	44 stran
Jazyk práce:	český

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Açıkyıldız, Ç. (2018). Failure to protect in Syria: Will the UN Security Council invoke R2P ever again?. *Global Political Trends Center*. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/resrep14133>

Aljazeera. (2012, 27. března). Kofi Annan's six-point plan for Syria. *Aljazeera*. Dostupné z <https://www.aljazeera.com/news/2012/3/27/kofi-annans-six-point-plan-for-syria>

Annan, K. (1998). *35th annual Ditchley Foundation Lecture*. New York: UN department of Public Information. Dostupné z <https://digitallibrary.un.org/record/258095>

Annan, K. (1999). *Annual Report to General Assembly*. New York: UN department of Public Information. Dostupné z <https://digitallibrary.un.org/record/285834>

Annan, K. (2000). *'We the peoples'*. New York: UN department of Public Information. Dostupné z <https://digitallibrary.un.org/record/413745>

Averre, D., & Davies, L. (2015). Russia, humanitarian intervention and the Responsibility to Protect: the case of Syria. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1994-)*, 91(4), 813-834. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/24539206>

Bílková, V. (2010). *Odpovědnost za ochranu (R2P). Nová naděje nebo staré pokrytectví?*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta.

Cunliffe, P. (2016). From ISIS to ICISS: A critical return to The Responsibility to Protect report. *Cooperation and Conflict*, 51(2), 233-247. doi: 10.1177/0010836715612854

Evans, G., & Sahnoun, M. (2002). The Responsibility to Protect. *Foreign Affairs*, 81(6), 99-110. doi: 10.2307/20033347

Evans, G. (2009). The Responsibility to Protect: Ending Mass Atrocity Crimes Once and for All. *Irish Studies in International Affairs*, 20(2009), 7-13. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/25735145>

Gifkins, J. (2016). R2P in the UN Security Council. *Cooperation and Conflict*, 51(2), 148-165. doi: 10.1177/0010836715613365

Glanville, L. (2016). Does R2P matter? Interpreting the impact of a norm. *Cooperation and Conflict*, 51(2), 184-199. doi: 10.1177/0010836715612850

Global Centre for The Responsibility to Protect. *What is R2P?*. Dostupné z <https://www.globalr2p.org/what-is-r2p/>

Global Centre for The Responsibility to Protect. (2022). *Myanmar (Burma)*. Dostupné z <https://www.globalr2p.org/countries/myanmar-burma/>

Global Centre for The Responsibility to Protect. (2022). *Syria*. Dostupné z <https://www.globalr2p.org/countries/syria/>

- Global Centre for The Responsibility to Protect. (2022). *Yemen*. Dostupné z <https://www.globalr2p.org/countries/yemen/>
- Haider, H. (2013). *International legal frameworks for humanitarian action: Topic Guide*. Birmingham: GSDRC, University of Birmingham.
- Hehir, A. (2010). The Responsibility to Protect: 'sound and fury signifying nothing?'. *International Relations*, 24(2), 218-239. doi: 10.1177/0047117809366205
- Hehir, A. (2016). Assessing the influence of the Responsibility to Protect on the UN Security Council during the Arab Spring. *Cooperation and Conflict*, 51(2), 166-183. doi: 10.1177/0010836715612849
- Human Rights Watch. (2013). *World Report 2013: Syria*. Dostupné z <https://www.hrw.org/world-report/2013/country-chapters/syria>
- ICISS. (2001). *The Responsibility to Protect*. Ottawa: International Development Research Centre.
- Kolmašová, Š. (2016). *Proměny konceptu humanitární intervence: od Rwandy po Libyi*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- Kuperman, A. J. (2013). A Model Humanitarian Intervention? Reassessing NATO's Libya Campaign. *International Security*, 38(1), 105-136. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/24480571>
- Mezran, K., & Miller, E. (2017). Libya: From Intervention to Proxy War. *Atlantic Council*. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/resrep03495>
- Mohamed, S. (2012). Syria, the United Nations, and the Responsibility to Protect – Proceedings of the Annual Meeting (American Society of international Law). *Cambridge university Press*, 106(2012), 223-226. doi: 10.5305/procannmeetasil.106.0223
- Morris, J. (2013). Libya and Syria and the spectre of the swinging pendulum. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 89(5), 1265-1283. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/24538308>
- Murray, R. W. (2013). Humanitarianism, responsibility or rationality? Evaluating intervention as state strategy. In A. Hehir & R.W. Murray (Eds.), *The Responsibility to Protect and the Future of Humanitarian Intervention* (s.15-33). New York: Palgrave.
- Najem, T.P., Soderlund, W.C., Briggs, E.D. & Cipkar, S. (2016). Was R2P a viable option for Syria? Opinion content in the Globe and Mail and the National Post, 2011-2013. *International Journal*, 71(3), 433-449. doi: 10.1177/0020702016662796
- Nuruzzaman, M. (2013). The "Responsibility to Protect" Doctrine: Revived in Libya, Buried in Syria. *Insight Turkey*, 15(2), 57-66. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26299125>
- Pattison, J. (2016). The ethics of the "responsibility while protecting": Brazil, the Responsibility to Protect, and the restrictive approach to humanitarian intervention. In M. Kenkel & P. Cunliffe (Eds.), *Brazil as a Rising Power: Intervention Norms and the Contestation of Global Order* (s.104-127). Londýn: Routledge.

Terry, CR P. (2015). The Libya intervention (2011): neither lawful, nor successful. *The Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, 48(2), 162-182. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/24585876>

Thakur, R. (2011). Libya and the Responsibility to Protect: Between Opportunistic Humanitarianism and Value-Free Pragmatism. *Security Challenges*, 7(4), 13-25. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26467113>

UN. *About responsibility to protect*. Dostupné z <https://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.shtml>

UN. (2005). *2005 World Summit Outcome*. New York: UN.

UNDP. (1994). *Human Development Report*. New York: United Nations Development Programme.

UNHCR: the UN Refugee Agency. *Syria Emergency*. Dostupné z <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html?query=syria>

United Nations Association – UK. *The Responsibility to Protect – In detail*. Dostupné z <https://una.org.uk/r2p-detail?page=1>

Smith-Windsor, B.A. (2017). The future of NATO and R2P: Ten lessons in norm formation. *NATO Defense College*. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/resrep10244>

Welsh, J.M. (2016). The Responsibility to Protect after Libya & Syria. *Dedalus*, 145(4), 75-87. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/24916785>

SEZNAM ZKRATEK

ICISS	International Commission on Intervention and State Sovereignty
ISIS	Islámský stát v Iráku a Sýrii
NATO	Severoatlantická aliance
OSN	Organizace spojených národů
R2P	Responsibility to Protect
RB OSN	Rada bezpečnosti Organizace spojených národů
RwP	Responsibility while Protecting

ABSTRAKT

Tato závěrečná bakalářská práce se zabývá využitím konceptu Responsibility to Protect (R2P) po roce 2011. Poměrně mladý mezinárodní koncept R2P vznikl v návaznosti na genocidy ve Rwandě a Srebrenici. Mezinárodní společenství nedokázalo v těchto případech adekvátně zareagovat a činit kroky, které by zabránily dalším zločinům. R2P klade důraz na to, že má každý stát odpovědnost chránit své obyvatelstvo před genocidou, válečnými zločiny, zločiny proti lidskosti a etnickými čistkami. Pokud stát nedokáže chránit své obyvatelstvo před zmíněnými zločiny, přechází odpovědnost ochrany obyvatelstva na mezinárodní společenství, které musí učinit veškeré možné kroky pro ukončení páčání zločinů. Koncept R2P byl využit při intervenci sil NATO v Libyi, kde hrozilo masové vraždění ze strany vládních jednotek Muammara Kaddáfího. Tato práce zkoumá, jaký vliv měla intervence v Libyi na další implikaci R2P, jelikož od intervence NATO v Libyi nebyl doposud znovu využit třetí pilíř R2P, což je v této práci reflektováno na případu Sýrie. Dále práce popisuje možné návrhy změn, které by vedly k inovaci této mezinárodní normy. Konkrétně je v práci debatována problematika práva veta stálých členů Rady bezpečnosti OSN a jeho možné omezení v případech řešení humanitárních krizí. Dále je nastíněno možné rozšíření konceptu o návrh, nesoucí název Responsibility while Protecting, který se zaměřuje na problematiku odpovědnosti zasahujících sil při implikaci třetího pilíře R2P.

Klíčová slova: Libye, Sýrie, responsibility to protect

ABSTRACT

This bachelor thesis addresses the use of the Responsibility to Protect (R2P) concept after 2011. The fairly new concept was born in connection and due to genocides in Rwanda and Srebrenica. International community was not able to adequately respond and make necessary steps to prevent further genocide in these areas. R2P emphasises the duty of states to protect its citizens from genocide, war crimes, crimes against humanity and ethnic cleansings. In a case where a state is not able to uphold this duty, it falls upon the international community to take the necessary steps to end any possible crimes and violence. The concept of R2P was used by NATO intervention forces in Libya in the face of impending mass murder from the government forces of Muammar Kaddafi. This thesis analyses the implications the Libyan intervention had on further use of R2P, mostly due to the fact that since the Libyan intervention, the third pillar of R2P has not been used, which is demonstrated on the case of Syria. The thesis further debates possible recommendations for changing the international norm for R2P. More specifically, the thesis analyses the problematic veto of permanent members of the UN Security Council and its possible limitation in the case of resolving humanitarian crisis. Lastly, there is a brief mention of the possibility to expand R2P with a concept called Responsibility while Protecting, which focuses on the responsibility of intervening forces that are implementing the third pillar of R2P.

Key words: Libya, Syria, responsibility to protect